

BENE ZOLTÁN

Isten, ítélet

– részlet a regényből, melyben Szórád Lőrinc ismerkedik a világ dolgaival és a mindennapi tudományokkal –

Novák mester napi három-négy órán keresztül oktatta Szórád Lőrincet. Tudatosan, avagy pusztán azért, mert természetéből adódóan mozgékony emberke volt, esetleg, mert valami egyéb okból így látta célravezetőnek, mindenesetre tény, hogy a peripatetikusok módszerével, az udvarház körül sétálgatva, séta közben beszélgetve pallérozta ifjú tanítványa elméjét.

Minden egyes reggel Szent Ágostont idézte:

– Istenemet és lelkemet kívánom megismerni, s ha kérdezed, gyermekem, hogy vajon semmi többet, akkor azt felelem, bizony, semmi többet!

Ezen kívül még öt-hat idézetet citált nap mint nap, többnyire szintén Ágostontól, akinek három munkáját is másolta fiatalkorában, amikor a bolognai egyetemen hallgatta a tudományokban jártas magistereket, és előadásaik után a mindennapi betevőért fáradságos másolást vállalt. Iszákossága végül oda vezetett, hogy nem tudta befejezni a tanulmányait, ami miatt egész életére megkeseredett emberré vált. Nagy-nagy búbanatát pedig újra és újra a borospohárba fojtotta.

– Menj be tenmagadba, és menj túl tenmagadon, gyermekem – emelte föl görbe, koszos mutatóujját a mester Szórád Lőrinc orra elé, és közben borostás, nyüzött arcán tudálékos ráncok jelentek meg, s fekete fogai elővillantak kék ajkai közül. – Ezt tanítja a nagy Szent Ágoston. Ez pedig nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy meg kell ismerned a képességeidet, melyeket Istentől kaptál, tisztába kell jönnöd velük, hogy kiaknázhad mindegyiket, amiképpen kiaknázzák a hegyek gyomrát is a bányászok, hogy legyen miből pénz t veretni a királyoknak, amely érmeiken a tisztességes férfiak bort vásárolhatnak. Mindemellett meg kell ismerned a körülötted lévő világot, gyermekem, mert az is Isten alkotása, amiképpen te magad és én magam szintén az ő képmásai vagyunk! Mert az, hogy te és én és ezek az emberek ott a kerítésen túl léteznek, az nem bizonyít egyebet, mint Isten létét, hiszen ha ő nem teremt meg téged és engem, vagy nem alkotja meg azokat ott, a kerítésen túl, úgy nem létezhetnénk. Kérdés, persze, hogy valóban létezőnk-e, hiszen ha lehunyod a szemed egy szobában vagy a pincében, és erősen összpontosítasz, akkor is látod a fá-

kat, amelyek az udvaron nőnek, pedig a fák nincsenek ott, ahol te vagy, hanem benned vannak, mintegy tükröződnek a lelkedben! Az azonban éppen ezen okból bizonyos mégis, hogy te magad szükségszerűen létezel, hiszen ha te sem léteznél, úgy nem láthatnád a fák lelkedben rejtőző lenyomatát. Magyarán, mivel te magad kétségbevonhatatlanul létezel, elvégre te látsz és magadban hordod a látottakat akkor is, ha éppen nincsenek a szemed előtt, tehát mivel rólad állíthatom, hogy vagy, ezért Istenről is állíthatom ugyanezt, mert ha nem így lenne, ugyan ki teremtett volna téged? Ugyan ki által élnél? Ha pedig nem teremtett téged Isten, akkor úgy létezel csupán, amiként a fák léteznek a lelkedben, mikor a pincében állsz, azaz valakinek a lelkébe égve? Vajon valakinek az emlékezetében élsz csupán, s ez a valaki éppúgy fölötted áll, ahogyan te több vagy a fánál? Lehetséges, hogy így van. És Isten az, aki elgondol téged. Ergo megint csak Isten létéhez érkeztünk, amely cáfolhatatlan. De mindezt nem is mondtam igazán, csak kicsúszott a számon, mert a torkom száraz és remeg a kezem, mivel több mint egy órája nem kortyoltam bort...

A gyermek Lőrinc kezdettől fogva érdeklődve hallgatta Novák mester beszédét, és néhány esztendő elteltével már nagyjában-egészében értette is, amit mond. Eleinte azonban csak élvezte, hogy olyan különös szavakat használ, hogy furcsa szaga van, akár a fáról lehullott, többnapos epernek; hogy néha berohan a ház konyhájába, ahol térdre veti magát az üstök körül tüsténkedő nők előtt, akik erre veszekedve, sivalkodva, hosszas huzavona után bort adnak neki egy ibrikben. A gyermek nevetett ezen, s mivel nevetetett, megszerette tanítóját.

Írni az udvarház egyik belső szobájában tanultak.

– Amit írásom beszél, azt én magam hirdetem. Az írás mégis időről, idő szerint beszél – idézte sokszor bálványozott Szent Ágostonát Novák mester a betűvetés tudományának átadása közben. – Az írás mégis idő nélküli, azaz örök. Ezért kell hát megtanulnod írni, gyermekem, vagyis egészen pontosan azért, mert az írás által válsz legbiztosabban örökkévalóvá. Az írás segít abban, hogy megmaradj arra az időre is, amíg késik a feltámadás, amiről, sajnos, nem tudhatjuk előre, mikor érkezik el... Igaz, az írás is megsemmisülhet. Láttam én Bolognában, hogyan nyelik el a lángok az eretnek könyveket, miként izzanak föl a szépen megrajzolt betűk a pergamenen, mielőtt elporladnának, de ez az eljárás azért igen ritka. Csak az ostobák vetemednek arra, hogy könyvet tűzre vessenek, hiszen a pergamen drága és nehezen beszerezhető anyag, a bölcsebbek ezért inkább kikaparják a szívüknek nem tetsző szöveget, és új, kívánatosabb bölcsességekkel róják teli az imígyen fölszabadított helyet. Ez Istennek

kedvére való cselekedet, sokkal inkább az, mint a könyvégetés... Az itáliai zsarnokok egyszer-másszor mégsem átallják azt a pogányságot is művelni! Még szerencse, hogy ez a mi jó urunk, kegyes királyunk, bár Itáliában nevelkedett, valami csoda folytán mégis tisztességes maradt, ami példának okáért Bologna nemtelen városának egyetlen lakosáról nem mondható el, elhíheted nekem, mert tengődtem közöttük eleget!

A kis Lőrinc ilyenkor megzabolázta jókedvét, és komoly képpel hallgatta végig ezeket az eszme-futtatásokat, legfeljebb a csendes szónoklatok legvége-n nevetett föl, amivel nem sértette Novák mestert, inkább mulattatta.

Amikor nem a szellemét táplálta, Lőrinc Kadosa körül sertepertélt, el-leste tőle a nyílvesző faragásának és tollazásának fortélyait, a pengék éle-sítésének tudományát, a bőrök kikészítését, az úti készülődés fogásait, mind jobban kitanulta az erdő neszeit. Vagy a kutyával, a bozontos, ház-őrző ebbel kergetőzött. Máskor az asszonyok körül lófrált, akik néha a segítségét is igénybe vették, példának okáért, mikor véget vetettek egy-egy lábasjóság életének, mely étellel – éppúgy mint erőszakos halálával – a lélektelen állat egyedül gazdáinak étvágyát szolgálta.

A kakas sután kalimpált a lábaival, amikor a szakácsnő elkapta, s a hado-nászni készülő szárnyakat összefogva, hozta kifelé a tyúkudvarból. Nagy, vörös kakas, Lőrinc áhítattal vegyes félelemmel figyelte. Hányszor hajigálta meg kővel, mogyoróval – csak úgy koppant a hátán! De a kakas föl sem vette. Legfeljebb, ha megrázta magát, fél lábra állt, nyújtogatta a nyakát a kisfiú felé, csőrét kitátotta és különös hangot adott ki, mintha nyikorogna, akár valami olajozatlan kamraajtó. Most már ugyan nyikoroghat kedvére...

– Gyere, segíthetsz! – szolt a terebélyes asszonyság, és Lőrinc rohant, leguggolt, marokra fogta a madárlábakat. A szakácsnő rátérdelt a szárnyakra (a gyerek hallotta, ahogy a vékony madár-csontok halkán roppan-nak), az odakészített edényt közelebb húzta, kivette belőle a kést.

– Szorosan tartsd, úrficskám, nehogy megrúgjon!

Lőrinc elfordította a fejét. Összevillant a tekintete az egyik arra oldalgó kutyáéval, aki remegő orrcimpákkal figyelt. A gyerek inkább lehunyta a szemét. Erősen markolta, amit kellett, nehogy úgy járjon, mint amikor először segített az asszonyoknak levágni egy nagytarajú, méltóság-teljes kakast. Akkor nem szorította eléggé a lábakat, meg is szeppent, mikor a madár halál-tusájában erősen rugdalózni kezdett, és a pikkelyes, undok bőr csúszott is izzadt tenyerében – így a lábak elszabadultak, felrúgták az edényt, és elfolyt a vér javarésze. Most nem ismétlődhet ez meg, fogadkozott, miközben hal-lotta, ahogy a szakácsnő szuszogva tépkedi a tollakat a kakas nyakán. Kis-vártatva a penge szisszent, Lőrinc érezte, hogy szorosra zárt markában

összerándulnak az izmok, de tartotta erősen, szorította a pattanásig feszülő inakat, míg a rúgások egyre erőtlenebbé nem lettek, lassan rángássá szelődültek, majd reszketéssé csillapodtak, végül teljesen elmúltak.

A szakácsnő megdicsérte ügyességéért, azzal a tollas tetemmel az egyik, a vérrel teli edénnyel a másik hóna alatt a konyhába vonult. Lőrinc kinn maradt az udvaron a gyilkosság szemtanújával, a loncsos kutyával, ígért neki csontot ebéd utánra. Az állat boldogan vetette magát hanyatt, pirosló, nyákos nemi szervét kidugta. Lőrinc mosolygott, cirógatta a kutya hasát, ahol alig nőtt szőr. Finom, puha a bőre, állapította meg elégedetten. A kutya boldogan pihegett, mintha valami nagy, kutyát próbáló feladaton volna túl, amelyért az ebek mennyországában kiérdemelt jutalmát élvezné éppen.

Csendesen teltek a napok, az évek, és nem történt semmi említésre méltó, csak annyi, hogy fogyatkozni kezdett az udvarház népe: egy éven belül férjhez ment Lőrinc mindkét nénje, Jolánta és Kinga. Előbbi Szeged városának egyik tekintélyes polgárához, utóbbi egy macsói servienshez kötötte életét. Szórád János és felesége soha többé nem látták ifjabb leányukat; az idősebbiket is csak az apja, s mindösszesen egy alkalommal.

Ám a fogyatkozás nem állt meg. Novák mester következett, aki nyolc esztendőn keresztül tanítgatta Lőrincet, azaz mindent összevetve nyolc esztendőn keresztül élt Szórád János kenyerén. A nyolcadik esztendőre megvakult és csaknem teljesen süketté vált, végül egy téli reggelen elbotorkált a közeli erdőbe, ahonnan soha többé nem tért vissza. Nyilván a vadállatok falták föl – sohasem derült rá fény, miként végezte nyomorúságos életét. Tanítványa mindenesetre szeretettel emlékezett rá, és imákat bízott az éjszakai szélre, hogy juttassa el az elhunyt lelkéhez.

Még annak az esztendőnek az utolsó napjaiban halt meg Lőrinc anyja, Erzsébet is. Régóta betegeskedett már, valami furcsa kór marcangolta belülről, akár a rák ollói a zsákmányolt halat. Napról napra fogyatkozott, arca beesetté vált, szeme sötét üreg mélyére költözött, mozdulatai elbizonytalanodtak, éjszakánként vért köhögött föl, alig viselhető fájdalmak gyötörték. Mikor meghalt, vonásai kisimultak, a szenvedés jegyeit letörölte róla a halál.

Lőrinc nem sírt sem Novák mester, sem az anyja elvesztésekor. Hitte, hogy jobb életük, könnyebb sorsuk van az Isten országában, hiszen tudta, hogy tanítója egyre ádázabb csatákat vívott démonaival, és egyre szégyenteljesebb vereségeket szenvedett, anyja pedig olyan fájdalmakat volt kénytelen elviselni, amelyek kivetkőztették emberi mivoltából, s úgy nyűszített olyankor, akár egy furkósbottal megregulázott kutya. Nem peregtek hát a könnyei az elmúlásuk miatt, csak valami furcsát érzett, valami visszavonhatatlant. Tehetetlenséget, talán.